

Asia: VN/27452/2020

Viranomaisten ja julkista tehtävää hoitavien kokemukset julkisuuslain toimivuuteen ja julkisuusperiaatteen toteuttamiseen liittyen

Lausunnonantajan lausunto

1. Toteutuuko julkisuusperiaate asiamukaisella tavalla? Jos ei, niin mitkä ovat nähdäksenne toteutumisen keskeisimmät esteet?

Toteutuu, jos julkisuusperiaatetta pidetään tärkeimpänä tavoitteena. Toisaalta voidaan tarkoitushakuisesti salata asioita, jos julkisuuslain epäselvyys antaa siihen mahdollisuuden. Myös tietynlainen viranomaisen arkuus voi vaikuttaa siihen, että asioita salataan mieluummin kuin julkistetaan.

2. Liittyykö julkisuuslain säännösten käytännön toimivuuteen (esim. asiakirjan käsite, asiakirjan julkiseksi tulemisen ajankohta) haasteita? Jos liittyy, niin kuvatkaa tarkemmin millaisia?

-

3. Oletteko havainneet julkisuuslain yksittäisissä säännöksissä tai rakenteessa epäselvyyttä tai tulkinnanvaraisuutta, jotka vaikeuttavat olennaisesti säännösten soveltamista? Nimetkää ongelmia aiheuttavat lainkohdat ja kuvatkaa havaintoa tarkemmin.

Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin salassa pitoa koskevien säännösten soveltaminen on vaativaa niiden tulkinnanvaraisuuden ja usein myös ehdollisuuden vuoksi. Julkisuus on pääsääntö ja salassa pitämiselle on hyvin tiukat ehdot. Tällöin on vaarana, että julkisuusperiaate toimii yksilöä koskevissa asioissa hänen etunsa vastaisesti ja hänestä joudutaan antamaan pyydettyä tietoa, joita hän ei ole viranomaiselle toimittaessaan mieltänyt julkisiksi.

Julkisuuslain 24 §:n 1 mom. 6 k:n mukaan salassa pidettäviä ovat kanteluasiakirjat ennen asian ratkaisua, jos tiedon antaminen niistä vaikeuttaisi asian selvittämistä tai ilman painavaa syytä olisi omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä asiaan osalliselle. Julkisuus voi olla kantelijalle asia, jota hän ei ole ymmärtänyt ottaessaan yhteyttä viranomaiseen, vaan on luullut kaiken olevan luottamuksellista.

Julkisuuslain 24 § 1 mom. 20 k. – liikesalaisuuden tulkinta on vaikeaa, ovatko esimerkiksi yksityisen yrityksen palkkatiedot liikesalaisuuksia vai salataanko ne 23 k:n perusteella.

Julkisuuslain 24 § 1 mom. 25 k. – seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuulumisen salattavuus tai julkisuus tulisi selkiyttää julkisuuslakia muutettaessa ja sijoittaa johonkin muuhun kohtaan kuin terveydentilätietojen perään. Sukupuolivähemmistöön kuulumisen ei ole sinänsä terveydentilätieto eikä se liity seksuaaliseen suuntautumiseen, mutta on kuitenkin arkaluontoinen henkilötieto.

Onko tarkoituksena ollut salata myös heteroseksuaalinen suuntautuminen? Salataanko aina tiedot henkilön parisuhteesta ja minkä kohdan mukaan (25 vai 32 k.)?

Onko raskaus salattava terveystieto?

Julkisuuslain 24 § 1 mom. 29:n mukaan asiakirjat, jotka sisältävät tietoja henkilölle suoritetusta psykologisesta testistä tai soveltuvuuskokeesta tai sen tuloksesta taikka asevelvollisen sijoittamista tai työntekijän valintaa tai palkkauksen perustetta varten tehdyistä arvioinneista. Ovatko tämän perusteella salassa pidettäviä esimerkiksi työhaastattelussa hakijoista saadut vaikutelmat, jos niistä kerrotaan viranomaiselle annetussa asiakirjassa?

Julkisuuslain 24 § 1 mom. 32 k. on myös vaikea tulkita. Sen mukaan salassa pidettäviä ovat asiakirjat, jotka sisältävät tietoja henkilön poliittisesta vakaumuksesta tai tietoja henkilön yksityiselämän piirissä esittämistä mielipiteistä taikka tietoja henkilön elintavoista, osallistumisesta yhdistystoimintaan tai vapaa-ajan harrastuksista, perhe-elämästä tai muista niihin verrattavista henkilökohtaisista oloista; asiakirjat, jotka sisältävät tietoja henkilön toimimisesta poliittisessa tai muussa luottamustehtävässä tai henkilön pyrkimisestä sellaiseen tehtävään samoin kuin henkilön osallistumisesta poliittisen puolueen perustamiseen ja rekisteröintiin tai valitsijayhdistyksen perustamiseen vaaleja varten, ovat kuitenkin julkisia.

Esimerkiksi, mitkä kaikki tiedot kertovat henkilön perhe-elämästä? Onko jo se tieto, että henkilöllä on lapsia tai että hän on parisuhteessa salattava tieto? Minkälaiset elintavat ovat salattavia? Mitä ovat ”niihin verrattavat henkilökohtaiset olot”? Vapaa-ajan harrastusten salaaminen tuntuu usein turhulta ja joskus yhdistystoiminnan salaaminen. Onko tieto, että henkilö kuuluu ammattiliittoon salattava 32 k:n perusteella? Entä uskonto?

Onko tieto siitä, että henkilö on perhevapaalla salattava tieto?

4. Ovatko digitalisaatio, muuttuneet tiedonkäsittelytavat tai muut muutoksettoimintaympäristössä aiheuttaneet haasteita julkisuuslain soveltamisessa tai julkisuusperiaatteen toteutumisessa? Jos ovat, niin kuvatkaa näitä muutoksia ja sitä, miten ne vaikuttavat lain soveltamiseen?

Massatietopyynnöt, pyydetään ajallisesti ja määrällisesti paljon tietoja. Aiheuttaa paljon työtä, kun annettavat tiedot joudutaan käymään läpi julkisuuslain kannalta.

5. Liittyykö julkisuuslain ja henkilötietojen suojaa koskevien sekä niitä yhteensovittavien (JulkL 16.3 §) säännösten tulkittamiseen mielestänne haasteita? Jos liittyy, niin kuvatkaa kokemaanne epäselvyyttä tai epäkohtaa mahdollisimman tarkasti.

On epäselvää, mitkä ovat suojattuja henkilötietoja. Tulevatko ne kaikki huomioon otetuiksi julkisuuslain salassapitosäännöksissä ja onko JulkL 16,3 § riittävä siltä kannalta, että viranomaisen tarkastelee julkisuutta aina myös henkilötietojen suojan kannalta?

6. Oletteko havainneet tiedon pyytäjien oikeusturvaan tai noudatettaviin menettelysäännöksiin liittyviä epäkohtia? Kuvatkaa tarkemmin millaisia?

Julkisuuslain ongelmallisuus näkyy tasa-arvovaltuutetun toiminnassa pikemminkin niiden oikeusturvassa, joista tietoja pyydetään.

7. Minkälaisia toimia organisaationne jokapäiväisessä työssä on tehty julkisuusperiaatteen tehokkaan toteutumisen varmistamiseksi?

Julkisuuslain tulkintaa voidaan käsitellä yhteisissä esittelijäpalaverissa, jos tarvetta siihen on.

8. Koetteko, että julkisuusperiaatteen toteuttaminen ja julkisuuslain toimeenpano on resursoitu organisaatiossanne riittävällä tavalla? Onko organisaatiossanne riittävä ja ajantasainen osaaminen lain soveltamisesta?

Julkisuuslaki on osa uusien työntekijöiden perehdytystä. Julkisuuslain osaamista pidetään ylitarkastajien ammattiosaamiseen kuuluvana. Julkisuuslaista järjestettäviin koulutuksiin osallistumista kannustetaan.

Olisi hyvä, jos julkisuuslain soveltamisen ongelmista voisi saada matalalla kynnyksellä neuvontaa.

9. Mitkä ovat julkisuuslain kiireisimmät muutostarpeet? Mainitkaa enintään kolme tärkeintä.

-

10. Muut mahdolliset kommentit ja toiveet, joita haluatte välittää työryhmälle julkisuuslain ajantasaistamistyössä huomioon otettavaksi.

-

Laaksonen Anu
Tasa-arvovaltuutettu